

В. З. Занухляк,
здобувач, Тернопільський національний економічний університет

ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті обгрунтовано роль іноземних інвестицій в економічному розвитку країн. Проаналізовано світові тенденції зміни інвестиційної привабливості країн в умовах глобальних змін. Оцінено привабливість національних економік для вкладення іноземних інвестицій.

The article substantiates the role of foreign investment in economic development. Analyzed global trends in investment attractiveness in terms of global changes. Reviewed attractive economies for foreign investment.

Ключові слова: глобалізація, інвестиції, економічний розвиток, інвестиційна привабливість, інвестиційна свобода країн.

ВСТУП. ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Економічний розвиток країн на початку 21 століття стає предметом наукових досліджень зовсім в іншій площині, аніж це було раніше, до визнання глобалізації закономірністю та невід'ємним атрибутом світогосподарського розвитку. Підвищення активності країн, зростання їх відкритості до міжкраїнного співробітництва, створення й діяльність наднаціональних інститутів та міжнародних організацій засвідчило необхідність коригування напрямів економічного розвитку країн з організаціями, що стали базисом розвитку світової економіки та регіональних альянсів. За таких умов країни делегували їм частину своїх повноважень та спрямували зусилля на уніфікацію законодавчої бази та гармонізацію міждержавних відносин.

Разом з тим, співіснування країн із різним рівнем економічного розвитку, нерівні передумови участі у суспільному поділі праці загострили і до того існуючі міжкраїнні конфлікти (а точніше між групами різних за рівнем розвитку країн), коли не вдавалося в межах багатформатного економічного співробітництва досягти консенсусу у прийнятті рішень. Не оминули дані тенденції й інвестиційну сферу, яка за умов глобалізованого світу є важливим елементом світової економіки, адже регулювання інвестиційної діяльності країн є нині не лише прерогативою їх національної політики, а й складовою частиною політики таких організацій, як ОЕСР, МВФ, Світового банку, Світової організації торгівлі та ін.

Питанням сприяння інвестиційного розвитку країн присвячені праці В. Будкіна, А. Гальчинського, В. Геєця, Д. Лук'яненка, О. Рогача, А. Пересади, Є. Савельєва, А. Філіпенка, С. Якубовського та ін. Разом з тим, малодослідженими залишаються аксіологічні передумови нерівності інвестиційного розвитку країн в умовах глобальних трансформацій та прихованого протекціонізму. На даному етапі розвитку світової економіки актуалізація цих питань визначається "необхідністю об'єднання, кооперації зусиль світового співтовариства для забезпечення зрівноваженої, збалансованої господарської діяльності" [5, с. 4]

Метою даної статті є визначення значимості інвестиційної складової економічного розвитку країн та обгрунтування причин неоднорідності їх інвестиційної привабливості.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інвестування як одна із форм міжнародних економічних відносин притаманна всім без винятку країнам, результати цього процесу залежать від історичного визначення передумов та існуючих умов їх економічного розвитку. У більшості країн недостатньо внутрішніх фінансових ресурсів для виконання державою стратегічних законодавчо покладених на неї функцій. Саме тому надходження іноземних інвестицій в економіку країни є одним із важливих джерел її економічного розвитку.

Про важливість інвестиційної складової економічного розвитку країн засвідчує і те, що згідно підходу професора А. Філіпенка, показники інвестування віднесені до головних індикаторів, які характеризують економічну глобалізацію:

- прямі інвестиції, розраховані щодо ВВП;
- доходи інвестора та приймаючої країн в економічному секторі;
- дохід від ввезених та вивезених інвестицій як частка доходу в загальних прямих іноземних інвестицій економічного сектора чи країни інвестора в цілому;
- рівень інтернаціоналізації досліджень і розробок транснаціональних фірм у досліджуваній країні;
- рівень інтернаціоналізації та поширення технологій у певній країні в цілому та в індустріальному секторі;
- рівень інтернаціоналізації торгівлі високотехнологічними товарами в розрізі країни та її промислового сектору [6, с. 17—18].

Глобалізаційні процеси спричинили важливі зміни у світових інвестиційних процесах. У 2009 р. у світі було зареєстроване скорочення прямих іноземних інвестицій за усіма складовими. У 2010 р. основний потік інвестицій припадав на країни, що розвиваються. За прогнозами у 2011 р. їх потік може зрости до 1,3—1,5 трлн дол., у 2012 р. — до

Таблиця 1. Динаміка змін у національних інвестиційних режимах

	1991	1992	1993	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість країн, що змінили власні інвестиційні режими	35	43	57	63	69	71	70	82	103	92	91	58	54	50
Кількість змін у режимах регулювання, в тому числі:	82	79	102	140	150	207	246	242	270	203	177	98	106	102
сприятливіших умов для ПІІ	80	79	101	131	147	193	234	218	234	162	142	74	83	71
менш сприятливих умов для ПІІ	2	-	1	9	3	14	12	24	36	41	35	24	23	31

Джерело: Складено за: World Investment Report 2010: Investing, in a Low-Carbon Economy. [Electronic Resource]. — Mode of access: http://www.unctad.org/en/docs/wir2010_en.pdf

1,6—2 трлн дол. США, хоча такі прогнози є доволі хиткими через існування значних ризиків у світовій економіці [10]. Серед країн Європи, країни Центральної та Східної Європи продемонстрували значне підвищення активності іноземних інвесторів — обсяг інвестицій зріс на 9%. Основними причинами такого похвалення фахівці називають: стабілізацію політики надання позик материнською компанією дочірним, зростання реінвестованих доходів, скорочення дефіциту поточних рахунків країн, а також зменшення потреби у зовнішньому фінансуванні.

Національні інвестиційні режими продовжують лібералізуватися у більшості країн через забезпечення доступу до окремих секторів економіки та створення фінансових стимулів у певних галузях та регіонах. У 2009 р. країнами було укладено 211 нових міжнародних інвестиційних угод (з них 82 двосторонні угоди, 109 угод про уникнення подвійного оподаткування та 20 інших), тобто загалом 5339 угод. Разом з тим, дані табл.1 показують, що країни прийняли 31 захід, які мали яскраво виражений протекціоністський характер для захисту країнами стратегічно важливих секторів економіки та забезпечення національної безпеки, що матиме у подальшому негативний вплив на рух міжнародного капіталу. Так, до основних загроз економічній безпеці можна віднести: невідповідність інвестування потребам структурних перетворень в країні, недостатнє використання можли-

тетів у стратегії їх фінансового розвитку, але й не покращило показники соціально-економічного розвитку [7].

Залучення іноземних інвестицій в національну економіку має забезпечити структурні перетворення в країні, а їх активізація буде залежати від інвестиційного клімату та привабливості для інвесторів. Сприятливий інвестиційний клімат для іноземних та внутрішніх інвесторів є одним із факторів формування стабільного підприємницько-інноваційного сектора, а відповідно і невід'ємною складовою конкурентоспроможності економіки [1, с. 232]. Рейтинг інвестиційної привабливості країн складається як на національному рівні, так і міжнародними організаціями. Традиційно оцінка інвестиційної привабливості країн передбачає аналіз у регіональному та галузевому розрізі.

Проектом Світового банку та Міжнародною фінансовою корпорацією Doing Business передбачено щорічно визначення індексу ведення бізнесу, який дає змогу інвесторам оцінити привабливість країни та проаналізувати її середовище з точки зору вигідності інвестування, оцінити рівень державного регулювання економічних процесів в країні. Основними складовими індексу є наступні:

- 1) створення підприємства;
- 2) отримання дозволу на будівництво;
- 3) реєстрація власності;
- 4) отримання кредитів;
- 5) захист прав інвесторів;
- 6) оподаткування;
- 7) міжнародна торгівля;
- 8) забезпечення виконання контрактів;
- 9) ліквідація підприємства;
- 10) підключення до системи енергозбереження;
- 11) наймання робочої сили.

У звіті 2011 р. у вибірку було включено 183 країни [9]. Такий щорічний моніторинг дозволяє визначити переваги країни як у регулюванні діяльності національних компаній, так і створенні сприятливого інвестиційного клімату для залучення іноземного капіталу. Лідерами за даним індексом уже впродовж років залишається Сінгапур, Гонконг, Нова Зеландія, Великобританія, США. Україну за даними рейтингу відносять до аутсайдерів, бо посідає вона дуже низькі позиції за вказаними вище напрямками, що у черговий раз підтверджує неефективність проведених економічних реформ. Порівняльна характеристика позиціонування Ук-

Таблиця 2. Рейтинг України за умовами ведення бізнесу

	Проект 2008 р. (за станом на червень 2007 р.)	Проект 2009 р. (за станом на червень 2008 р.)	Проект 2010 р. (за станом на червень 2009 р.)	Проект 2011 р. (за станом на червень 2010 р.)
1. Реєстрація підприємства	113	128	136	118
2. Отримання дозволу на будівництво	175	179	181	179
3. Реєстрація власності	142	140	160	164
4. Отримання кредитів	61	28	30	32
5. Захист прав інвесторів	141	142	108	109
6. Оподаткування	180	180	181	181
7. Міжнародна торгівля	121	131	139	139
8. Забезпечення виконання контрактів	48	49	43	43
9. Ліквідація підприємств	143	143	145	150
10. Підключення до системи енергозбереження	-	-	-	-
11. Наймання робочої сили	103	100	-	-
Загальний рейтинг	144	145	147	145

Джерело: Складено за даними Doing Business 2011 [Electronic Resource]. — Mode of access: <http://www.doingbusiness.org/~media/fpdkm/doing%20business/documents/annual-reports/english/db11-fullreport.pdf>

раїни у рейтингу Doing Business (табл. 2) підтверджує дану тенденцію, незважаючи на полегшення умов реєстрації підприємства, спрощення податкового законодавства та доступний процес отримання кредитів. Важливим є той факт, що Україна, маючи достатній соціально-економічний потенціал та перспективи розвитку, нині перебуває на рівні малорозвинених країн, разом з тим, у перспективі ставить за мету членство у ЄС.

У дослідженнях одного із впливових аналітичних інститутів США The Heritage Foundation у структурі індексу економічної свободи виділяють індекс інвестиційної свободи. Інші складові (business freedom (свобода підприємництва), trade freedom (торгова свобода), fiscal freedom (фіскальна свобода), government size (державне втручання), monetary freedom (монетарна свобода), financial freedom (фінансова свобода), property rights (права власності), freedom from corruption (вільність від корупції), labor freedom (трудова свобода)) є не менш важливими з точки зору привабливості національної економіки для іноземних інвесторів, адже вони дають можливість достовірніше оцінити інвестиційний клімат в країні. Так, за індексом економічної свободи лідерами за звітом 2011 р. є Гонконг Сінгапур, Австралія, Нова Зеландія, Швейцарія, Канада, Ірландія, Данія, США, Бахрейн. За індексом економічної свободи зі значенням 45,8 Україна опинилася на 164 місці, а інвестиційна складова є найнижчою серед інших. Загалом низьке значення індексу інвестиційної свободи вказує на існування в країні бар'єрів для переміщення інвестиційних потоків, бюрократичних процедур та секторальних обмежень. Україна ввійшла до рейтингу із показником інвестиційної свободи 20, тоді, коли у країнах Європи та інших економічно розвинених він перевищує рівень "помірно вільних-здебільшого вільних" країн (градація є наступною: вільні країни (80—100%); здебільшого вільні (70—79,9%); помірно вільні (60—69,9%); здебільшого невольні (50—59,9%); невольні (0—49,9%) (табл. 3).

Дані табл. 3 вказують на великий розрив між країнами за їх привабливістю для інвестування, разом з тим, головний акцент тут потрібно робити не на проявах світової фінансової кризи, а на внутрішніх проблемах забезпечення економічного розвитку України, бо, наприклад, Канада, маючи у 1995 р. однаковий з нашою країною рівень інвестиційної свободи, змогла лібералізувати інвестиційний режим. Польща навіть у посткризовий період провела ряд реформ для активізації залучення іноземного капіталу, що було зроблено й іншими економічно розвиненими країнами. Україна, маючи значний потенціал створення сприятливого бізнес-середовища та інвестиційного клімату, нині перебуває за даними The Heritage Foundation на рівні найменш розвинених країн (Конго, Алжир, Екваторіальної Гвінеї, Ліберії).

ВИСНОВКИ

Сучасні тенденції економічного розвитку країн дозволяють акцентувати увагу на наступних закономірностях реалізації його інвестиційної складової:

- інвестування за умов посилення як позитивних, так і негативних за наслідками глобалізаційних процесів є найдинамічнішою формою міжнародних економічних відносин та сферою, де прояви глобалізації найвідчутливіші;
- інвестиційна сфера є диверсифікованою та знаходиться на перетині не лише економічних, але й соціальних, політичних та інших інтересів країн;
- зростання чисельності ТНК та розширення їх функцій сприяють зростанню ефективності інвестування;

Таблиця 3. Динаміка індексу інвестиційної свободи країн

Рік	Країни					
	США	Канада	Франція	Швеція	Польща	України
2000	70	50	50	70	70	50
2001	70	50	50	70	70	50
2002	70	50	50	90	70	50
2003	70	50	50	90	50	30
2004	70	50	70	90	50	30
2005	70	50	70	90	50	30
2006	70	50	50	90	50	30
2007	80	60	60	80	50	30
2008	80	70	60	80	60	30
2009	80	70	60	80	60	30
2010	75	75	50	85	60	20
2011	75	75	55	85	65	20

Джерело: Складено за даними The Heritage Foundation [Electronic Resource]. — Mode of access: <http://www.heritage.org/Index/>

— нерівномірність регіонального розподілу прямих іноземних інвестицій у світі;

— спостерігається дуалізм прояву національних інвестиційних політик, коли лібералізуються умови інвестування, проте посилюються заходи державного регулювання, що призводить до прихованого протекціонізму в інвестиційній сфері. З цього приводу Н. Грегори Менкью справедливо зазначав, що державне втручання в економіку має розглядатися з точки зору короткострокових та довгострокових ефектів, щоби бути виправданим [3].

Таким чином, питання інвестиційної політики перестають бути виключно прерогативою держав, а формування сприятливого інвестиційного клімату має стати результатом їх консолідованого співробітництва та спільних ініціатив у межах діяльності регіональних та міжнародних організацій із врахуванням особливостей економічного розвитку країн.

Література:

1. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. — Харків: Константа, 2006. — 272 с.
2. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економічна інтеграція: монографія / Д.Г. Лук'яненко. — К.: ТОВ "Національний підручник", 2008. — 220 с.
3. Менкью Н.Г. Принципы экономикс: пер с англ. — СПб: Питер Ком, 1999. — 784 с.
4. Ткаленко С.І. Інвестиційна безпека в умовах глобалізації фінансових потоків / С.І. Ткаленко // Збірник наукових праць Національного університету ДПС України. — 2010. — № 1. — С. 282—292.
5. Филипенко А.С. Экономическое развитие: цивилизационный подход / А.С. Филипенко. — М.: Экономика, 2002. — 260 с.
6. Філіпенко А.С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А.С. Філіпенко. — К.: Знання, 2007. — 670 с.
7. Якубовський С.О. Економічна взаємодія країн в умовах глобальних змін: митний аспект / С.О. Якубовський // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. — 2009. — Вип. 257. — Т. 7. — С. 1770—1775.
8. Якубовський С.О. Інвестиційна діяльність транснаціональних корпорацій та її вплив на конкурентоспроможність національних економік: монографія / С.О. Якубовський. — О.: ОРІДУ УАДУ, 2002. — 394 с.
9. Doing Business 2011 [Electronic Resource]. — Mode of access: <http://www.doingbusiness.org/~media/fpdkm/doing%20business/documents/annual-reports/english/db11-fullreport.pdf>
10. World Investment Report 2010: Investing in a Low-Carbon Economy [Electronic Resource]. — Mode of access: http://www.unctad.org/en/docs/wir2010_en.pdf
Стаття надійшла до редакції 20.09.2011 р.